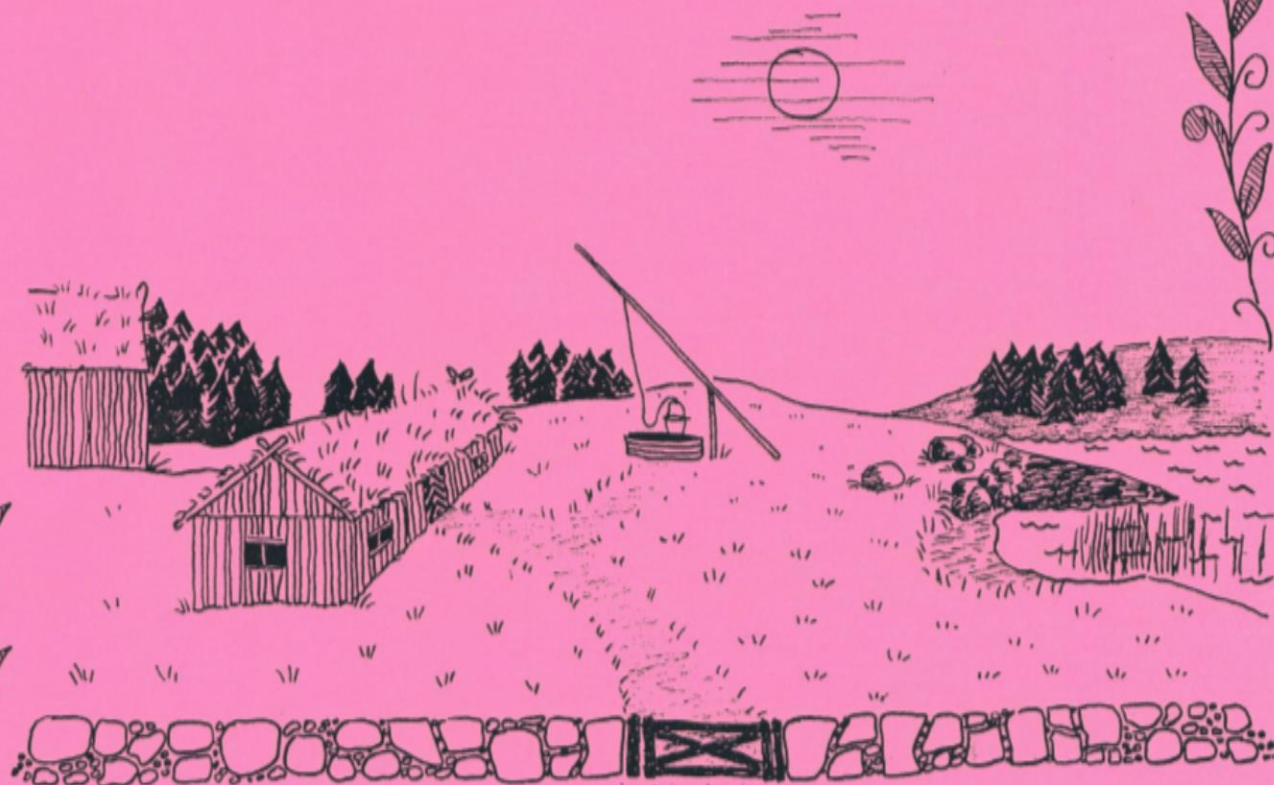

Torpvandring i Hamra med omnejd.

av Kerstin Rybeck

Torpvandring i Hamra med omnejd

Jag tänker ta med Er på en vandring till gamla platser i Hamra som fanns i närheten eller på vederbörligt avstånd från Knutsgård, där Regina och Johannes Andersson bodde.

Under två vintrar har vi i Hamra Byalag samlats i studie-cirkel för att försöka forska fram byns äldre historia. Så småningom har vi för avsikt att dokumentera det som framkommit. Varje studiesäsong har vi avslutat med en vandring till gamla torp och backstugor. Den vandring som Ni ska få följa med på gick av stapeln söndagen den 9 juni 1991. Det gick åt mer än halva dagen för oss, men så länge skall jag inte uppehålla Er här om.

Det var en brokig skara som samlades vid den gamla skolan i Hamra denna strålande söndagsmorgon. Alla åldersgrupper var representerade från de allra yngsta i barnvagn till grånande kvinnor och män. Lokalpressen fanns också på plats. Den gamla tidningsräven Nils Petersson anlände i god tid och anslöt sig till skaran, vilken till slut räknade in 60 deltagare. En storartad anslutning med tanke på byns invånarantal ca 100 stycken.

När startsignalen gick ringlade det långa tåget iväg, som en färggrann girlang, mot den första anhalten som var Knutsgård där Regina och Johannes bodde och levde med sin familj. Undertecknad berättade i korta ordalag om deras liv och gärning. Uppgifter om detta hade jag fått av Holger, som hade sina morföräldrar i gott minne. Övriga uppgifter har jag

bekommit av en äldre kvinna vid namn Mimmi Sjögren. Hon är född i Hamra och var bosatt i byn tills hon var i 70-årsåldern, då hon blev änka och flyttade fram till Bredaryds samhälle. Hon är nu fyllda 90 år. Svag i kroppen men otroligt vital vad minnet anbelangar.

Det var hennes mor, Ida Johansson, som hittade Johannes när han plötsligt fick lämna livet efter att ha inhandlat en liten gris i Hamra Lunnagård. Tydligen var Regina och denna Ida mycket goda vänner. Mimmi berättar att de ofta besökte varandra. Regina hade då alltid ett svart midjeförkläde med begränsning (bård) runt kanten. När de skildes sa alltid Regina: "Ja, nu vet Du Ida, att vi ha inte pratat om någonting. Vi ha bara pratat om våra barn och våra kalvar."

Närmaste grannställe till Knutsgård var Nygård. Upptaget i kyrkoboken som avsöndrad lägenhet. Ägare: Johannes Svensson och hans hustru Stina. De hade två söner Peter och August Johannesson. Peter utflyttade till Stockholm och August var hemmason. Bostadshuset brann ner en söndag när en del av familjen besökte gudstjänsten i Bredaryds kyrka. Mimmi berättar att hon och några småflickor varit och badat i Annebergssjön. När de kom tillbaka var stugan nedbrunnen och Stina låg chockad på en madrass utanför Reginas stuga. Stugan blev aldrig uppbyggd igen. Stina kom till ålderdomshemmet Vilan i Bredaryd. Sonen August bodde efter branden i en kalvkätte i ladugården och fick därav det mindre vackra namnet "Kosse i Nygård". Också han kom senare till Vilan där han avled någon gång på 30-talet.

Sonen Peter kände så stor tacksamhet mot Bredaryds församling för den goda vård som hans anhöriga fick åtnjuta på ålderdomshemmet att han som erkänsla skänkte sitt barndomshem till fattigkassan i Bredaryd. Under många år avverkade fattigvårdsstyrelsen skog å nämnda fastighet, avsedd till ved för uppvärmning av Vilan. Numera förvaltas Nygård av Värnamo kommun.

Klippan var ett annat grannställe till Regina och Johannes. Där bodde en man som hette Herman. Han var skomakare och hustrun hette Britta-Stina. Hon gick under namnet "skomakarens" Britta-Stina. Som alla husmödrar måste hon ju tänka på mathållningen. Hon höll sig därför med några höns som hon hade inne i köket. Där fanns uppspikat pinnar under taket för hönsen att sitta på. Stugan var mycket låg. Måttet till stugan var taget efter gubben som var kortväxt. Stugan flyttades sedan till annat ställe i byn där den sedermera fick annat utseende.

Vi fortsätter vår vandring en bit längre bort mot Annebergs-sjön och kommer så till backstugan Intaget eller Intäkten där familjen Lindberg slagit ner sina bopålar. Lindberg som var banvakt var gift med en moster till Mimmi Sjögren. Hon berättar att det var mönstring i Reftele. Lindberg stal där en dressin på järnvägen och begav sig dit. Där blev han inblandad i ett slagsmål. Man slogs med järnkättingar och en person blev misshandlad. Lindberg var då rädd att han skulle bli straffad och rymde därför till Nordamerika. Det var ju den tidens räddningsplanka att undkomma straff.

Man kunde köpa falska pass i Danmark. De var insydda i någon typ av västar. Lindberg stannade i USA dit också familjen senare flyttade. Han hade hustru och tre barn. Detta hände 1898. Huset flyttades sedan till Bredaryd.

Från Intaget fortsätter vi vår promenad och kommer fram till Annebergssjöns strand. Där fanns under senare delen av 1800-talet en sågverksanläggning. Ångsågen kallades den och hade många anställda. Bl a var en person anställd att hämta sprit åt arbetarna. Krogar fanns det gott om på närbelägna orter. Här fanns också en smalspårig järnväg (rallebanan) som fraktade fram virket till den närbelägna järnvägen. Spår efter denna lilla järnväg finns fortfarande kvar. Sågverksanläggningen flyttade sedan till Eskilstorp år 1898. Maskinist vid ångsågen var Mimmi Sjögrens far. Han hette Carl-Elof Johansson och bodde med sin familj i en byggnad strax intill sågverksanläggningen. Familjen flyttade till Hamra by efterhand.

Vår vandring fortsätter över Kärret Sjunkespång, och efter en ganska mödosam promenad står vi vid platsen där en gång backstugan Sjödal var belägen. Här bodde ogifta Inga Magnusdotter född i Brötjestad. Hon födde nio barn, dock icke alla med olika fäder som det står i någon anteckning. Inga avled 1891 då 40 år gammal och yngsta barnet årsgammalt. Det berättas om henne att dagen efter hon fött ett av dessa barn gick hon till fots till Hamra Lunnagård och bad om en kaka bröd. Hennes mor låg förlamad under en lång följd av år. Man frågar sig vad de levde av? Ättlingar till henne finns kvar i Hamra.

Inte långt från Sjödal kan man skönja rester av en gammal boplats. Men låt oss först i fantasin återvända till Hamra Knutsgård.

År 1854 utflyttade en familj från Värnamo till Hamra. Varför de flyttade vet ingen något om. Ett skäl kan vara att det i Bredaryd fanns odlingsbar mark sedan man på 1800-talet sänkt sjön Draven. Det gav Hamra och Håkentorp stora nya arealer av åker och äng.

Mannen hette Petter Johansson och hustrun Maja-Lisa. De hade fyra barn. Ett femte barn föddes 1855. Familjen blev alltså ägare till ett fjärdedels mantal från Hamra Knutsgård. Men olyckorna började drabba familjen. De kunde inte behålla gården utan tvingades att sälja den. Den nya ägaren blev lanthandlare Johan Lundgren i Hamra Lunnagård. Han betalade 550 kronor för gården.

Petter och Maja-Lisa fick alltså lämna gården i Hamra och flytta till en backstuga på hemmanets utägor strax söder om Annebergssjön. I stugan fanns jordgolv och den beskrivs om mycket bristfällig. Snart drabbades familjen av nya sorger då yngsta barnet tvååriga Otto avled. Året därpå drabbades Maja-Lisa och de fyra barnen av en katastrof då Petter avled 46 år gammal. Äldsta pojken Lars-Johan var då åtta år. Hur familjen klarade situationen vet vi inte mycket om. Det troliga är att flickorna fick ge sig ut i tjänst mycket tidigt. Lars-Johan kom till Stockholm redan i 17-årsåldern. Hur han hade det där finns inga uppgifter om. Enligt senare anteckningar var han med om att bygga järnvägar på olika

håll i landet. Han blev rallare och byggde den nya tidens transportvägar. Han var med och lade grunden till den industriella utvecklingen av Sverige.

År 1886 återvänder Lars-Johan till hembygden och bestämmer sig för att inköpa fastigheten Petersborg belägen i närheten av hans barndomshem. Köpet kostade honom 600 kronor.

År 1893 gifter sig Lars-Johan med Emma-Kristina som var född i Voxtorps församling. Hon hade först tjänst som piga hos en bonde i sju år, och var sedan i tjänst på en gård i 12 år. När hon hade bestämt sig för att sluta sin tjänst fick hon välja mellan en medalj och en kopparkittel. Vilket hon valde kan man ana. Någon medalj hade hon med all sannolikhet ingen användning av. Lars-Johan och Emma-Kristina fick sonen Gustav som föddes 1895 och kallade sig Larsson i efternamn.

Gustav gifte sig med Adèle från Ekbacken i Havrida, och de fick sönerna Gösta och Allan. Allan blev ju sedermera Sveriges finansminister och har innehaft flera tunga poster.

Sina förfäder i Hamra har han emellertid inte glömt. När han valborgsmässoaftonen 1990 höll vårtal vid Bredaryds Hembygdsförenings samling i Hembygdsparken anknöt han på ett fint och ömsint sätt till sin barndomsbygd i Hamra. När Allan blivit vald till finansminister sände Hamra byalag honom en hälsning: "Lyssna till den granens susning vid vars rot ditt bo är fäst." Vi tror att Allan ofta hör suset fränd de gamla granarna kring hemmet i Petersborg.

En avkopplande och välbehövlig kaffepaus i en solig glänta i skogsbrynet vid Petersborg gav styrka åt trötta ben och vandrigen återupptogs. Målet var nu torpstugan Krogen som legat alldeles utmed gamla Hamravägen. Varifrån namnet Krogen kommit vet man inte. Någon krog har förmodligen aldrig funnits där. Möjligen kan den skarpa vägkröken intill stugan vara en förklaring. På Krogen bodde makarna Katarina och Lorentz Magnusson. Katarina var född i Ås församling 1832 och Lorentz var född i Hamra Håkansgård.

Katarinas föräldrar tillhörde den stränga hopparsekten, en religiös rörelse som uppstod i sydöstra delen av Småland under 1830-talet med ursprung från Västergötland. Under sin ungdom hade Katarina olika tjänster. Hon vårdade även sin mor på hennes ålderdom. När Katarina var i 40-årsåldern upptäckte hon att hon behövde ett nytt hem och ny verksamhet. Nu fanns under Hamra en "bedagad" ungkarl, tilllika lägenhetesägare, vilken av närstående ansågs oförmögen att sköta sig själv. Situationen var följande: Han behövde biträde och vård, och Katarina behövde en stuga. Av berörda anledningar blev av dessa båda ett äkta par. Katarina fick vad hon närmast sökte, en stuga. Beträffande biträde och vård fick hon biträda mer än hon anat. Sjukligheten hos hennes man utvecklades till direkt sinnessjukdom.

Hennes äktenskap blev ett martyrskap av bittraste slag. Ofta fick hon sväva i livsfara när mannen gick handgripligt tillväga. Men Katarina som var en mycket from kvinna såg som en kallelse från högre makter att taga hand som denna mannen som plågade henne till det yttersta. När Katarina ville be-

söka gudstjänsten i Bredaryds kyrka på söndagen förbjöd han henne detta. Hon smög då ut i skogen med sina helgdagskläder i ett knyte där hon bytte om och gick till kyrkan honom ovetande.

Äktenskapet varade i 33 år. Lorentz avled 1904 och därmed slog befrielsens timme för Katarina. Hon bodde kvar i stugan och kunde med hjälp av välvilliga människor leva ett någorlunda drägligt liv. Hon spann och stickade, och härmed bidrog hon något till sitt uppehälle. Holger berättade att när han gick till skolan i Bredaryd hade han ibland med en kaka bröd eller en flaska mjölk till Katarina. Barnen hjälpte henne att bära in ved och vatten och för dessa tjänster fick de någon gång en ettöring eller en tvåöring.

När Katarina sålt sin enda ko och sin "fåra" insattes en del av beloppet i Bredaryds Sparbank i syfte att bidrag därifrån skulle utgå till Bredaryds kyrkliga församlingshem vars invigningsdag kom att sammanfalla med hennes dödsdag. Vid en senare sammankomst där meddelades att till församlingshemmet från "okänd" donerats en summa av 170 kronor. Katarina levde alltså till första söndagen i advent 1924.

Ett av Hembygdsföreningen uppsatt s. k. torptecken visar var stugan stått. Den stod kvar till omkring 1930.

Minnet av Katarina lever fortfarande kvar i många äldre Bredarydsbors hjärtan. Vi som var med på vandrigen stod tysta och nästan gripna av detta sällsamma och tragiska livsöde.

Så fortsätter vi på väg mot Hamra igen och träffar då på Knekttorpet Målarbo. Det var knekttorp under Hamra Håkansgård och här bodde soldaten Målman. Om alla uppgifter stämmer var det han som målade den gamla altartavlan i Bredaryds kyrka. Strax intill Målarbo finns lägenheten Trädan eller Granstorp som det också kallas. Där har sedan många år tillbaka före kyrkväktaren Gerhard Fransson sitt sommarhus.

Vi stannar också till på en plats där en familj som hette Svärd hade sin boplats. Det här hade också varit en liten stuga med bara ett enda rum. Något kök fanns inte. I rummet stod en öppen spis utan spjäll. När Svärd eldade körde han upp en kudde på en stång i skorstenen för att bevara värmen. Svärd arbetade i det garveri som fanns i Hamra på den tiden. Han hade en dotter och hon var samboende med en man vid namn Adamsson. De båda körde omkring i bygden med häst och vagn och sålde tyger.

Här slutade vår skogsvandring denna söndag. Alla var nöjda och det beslutades om en vandring till hösten då torp och backstugor under Fridhäll och Håkantorps ska besökas.

För släktträffens deltagare fortsätter jag min berättelse ytterligare.

Som jag tidigare nämnt fanns det ett garveri i Hamra. Ägare till detta var J A Björkman. Han titulerade sig själv för fabrikör. Hustrun hette Lovisa. Familjen flyttade in i Hamra någon gång under 1870-talet. De kom från Kind i Västergötland.

I familjen föddes fem barn, fyra pojkar och en flicka. Flickan föddes 1891 och avled vid födelsen. Så kom då den för familjen ödesdigra våren 1893. En difteriepidemi skördade alla fyra pojkarnas liv och det under loppet av endast ca tre veckor. John, 9 år, och Hartvig, 5 år, avled båda samma dag den 11 mars. Fritz, 8 år avled den 19 mars och Konrad 10 år avled den 30 mars.

Barnen ligger alla begravda i samma grav på Bredaryds kyrkogård. Föräldrarna levde till 1930-talet. Efter barnens död tog de hand om ett s. k. barnhemsbarn från Stockholm, en flicka vid namn Signe. Den svåra tragedin, marsvåren 1893, satte för alltid sina spår hos dem.

I ganska nära grannskap med Regina och Johannes bodde Reginas bror Peter Svensson med sin hustru Kristina. Eftersom Kristina var invalidiserad fick hon het "Halta-Kristin". Öknamn var ju tyvärr mycket vanliga förr i tiden. De hade två söner som emigrerade till Nord-Amerika. De skickade hem lite pengar som Kristina gömde längst in i en chiffonjelåda. De sparade hon så hon skulle kunna komma i "joran". Hon dog 1914 och Mimmi Sjögren som då bara var 13 år var med och kistlade henne. För detta blev hon erbjuden 50 öre.

Till sist vill jag erinra något om Hamra förnstuga, den lilla röda stugan i backen där vi avslutade vår första släktträff 1983, och där Holger spelade psalmodikon. Jag tror att Ni alla minns vår fina stund tillsammans där.

Det var i denna stuga som Reginas far Sven Vilhelmsson tillbringade sina sista år. När familjen flyttade från Sporda

Södergård 1857 bodde de först i Hamra Knutsgård och från 1866 i Hamra Söräng, en låg stuga belägen alldeles intill Draven. Där levde han tillsammans med sin första hustru Stina till år 1868 då hon avled. År 1870, när Sven var 63 år, gifte han sig för andra gången, då med Johanna Eriksdotter född år 1834, 27 år yngre än Sven. Hon hade då en dotter Johanna Karolina och tillsammans fick de dottern Stina-Greta född 1871.

Omkring år 1890 köpte Sven stugan Liden, som då var belägen någon kilometer från sin nuvarande plats. Den var då i kommunens ägo. Vid auktion inropades stugan med kvarlåtenskap från förre ägaren av Sven och hans hustru Johanna för 25 kronor. Då de inte ägde eget kapital fick de med revers övertaga mot 5 procents ränta. Makarna avled båda i stugan. Deras utkomst bestod av att Johanna, så länge hon orkade, gick omkring och sålde vetebröd som hon hämtade från en affär i Reftele samt karameller, som hon själv kokade.

Vid deras död kom stugan åter i kommunens ägo då de aldrig kunnat betala sin skuld för stugan.

År 1931 försålles stugan till Erik Andersson i Lunnagård för ett pris av 25 kronor, och samma år förflyttades den till sin nuvarande plats.

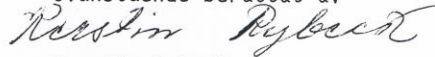
Det jag nu berättat handlar ju mest om människor som levde för ungefär 100 år sedan. För oss förefaller kanhända en del av dem som gammalmodiga, lite annorlunda personligheter. Det är väl kanske just detta som fångslar oss. De levde i en värld som var så vitt skild från vår egen.

Det är mest tragiska händelser som blivit ihågkomna, men säkert hade de också sina glädjeämnen. De gick säkert tillsammans, drack en kopp rågkaffe och bytte lite nyheter. Bygemenskapen var kanske större än vad den är idag, och med den var de nöjda. Man delade varandras sorger och glädjeämnen och fattigdomen var gemensam för alla. Det fanns ingen radio, ingen TV och inga telefoner. Hade man ett ärende till grannen så uträttade man detta genom personlig kontakt.

Trots allt så skiljer det nog inte så mycket på dem och oss som just människor. De hade sina behov och känslor liksom vi ha våra. Det mesta som skiljer oss från dem är livsstilen. Varje tidsålder har sin speciella profil.

Vi bör ha stor respekt och aktning för de generationer som genom sina enkla och uppoffrande liv och gärningar ha skapat vår bygd och lagt grunden till det som vi har fått i arv, och som vi är skyldiga att förvalta på ett sätt som länder dem till heder.

Ovanstående berättat av

Kerstin Rybeck

vid släktträff med ättlingar till Regina och Johannes Andersson, Hamra, Bredaryd.

Lördagen den 7 september 1991